PRACE NAUKOWE
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS
of Wrocław University of Economics

Nr 418

Gospodarka przestrzenna
Aktualne aspekty polityki społeczno-gospodarczej i przestrzennej

Contemporary Problems of Socio-economic and Spatial Policy

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Barbara Majewska
Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz
Korekta: Justyna Mroczkowska
Łamanie: Małgorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach internetowych
www.pracenaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-563-6

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail:econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp 9

Krzysztof Balcerek, Robert Masztalski: Ocena ruchu inwestycyjnego na obszarach oddziaływania dużego miasta na przykładzie wydanych w gminie Długołęka pozwoleń na budowę i decyzji o warunkach zabudowy / Assessment of investment dynamics on the city's impact area on the example of building permits in gmina Długołęka and conditions of building development 11

Bartosz Bartosiewicz: Polityka rozwoju lokalnego w kurczących się małych miastach / Local development policy in shrinking small towns 22

Magdalena Belof: Wrocławski obszar metropolitalny jako laboratorium planowania w obszarach funkcjonalnych / Wroclaw metropolitan area as a laboratory of planning for functional areas 32

Henryk Brandenburg, Katarzyna Ficek-Wojciuch, Marek Magdoń, Przemysław Sekuła: Interesariusze projektów publicznych – sukces projektu publicznego w ujęciu specjalistów od zarządzania projektami / Public projects' stakeholders – success of public project according to the project management specialists 41

Marcin Feltynowski: Unsustainable spatial planning – the example of communities of the central region / Niezrównoważone planowanie przestrzenne – przykład gmin regionu centralnego 52

Zbigniew Forycki: Metody pomiaru efektywności projektów innowacyjnych / Methods in assessment of the efficiency of innovative projects..... 61

Anna Golejewska, Dorota Czyżewska: Smart specialisation in the regions of eastern Poland – case study / Inteligentne specjalizacje w województwach Polski Wschodniej – studium przypadku 69

Eleonora Gonda-Soroczyńska: Klaster Polski Radon elementem innowacyjnej współpracy na rzecz rozwoju turystyki uzdrowiskowej w województwie dolnośląskim / Polish Cluster Radon as the element of innovative cooperation for the development of SPA tourism in Lower Silesia region 78

Ewa Gralik-Żmudzińska: Przekształcenie samodzielnego publicznego zespołu opieki zdrowotnej jako proces decyzyjny organów powiatu jeleniogórskiego / Conversion of a public, independent health care complex as a decision-making process of Jelenia Góra district's authorities 88

Arkadiusz Halama: Ocena wartości rekreacyjnej zbiornika „Wilkówka" / Assessment of the recreational value of water reservoir „Wilkówka" 99

Maria Hełdak: Zasady nabywania gruntów pod drogi publiczne w Polsce / The principles of land acquisition for public roads in Poland 107
Marian Kachniarz, Kacper Siwek: Wydajność pracy w samorządzie terytorialnym / Labour productivity in local government..... 117
Wojciech Kisiała: Zmiany nierówności poziomu rozwoju gospodarczego powiatów w Polsce – konwergencja czy dywergencja? / Changes in the level of economic inequalities across poviat units in Poland – convergence or divergence? 127
Dariusz Klimek: Wpływ imigracji zarobkowej na rozwój gospodarczy kraju i regionów / Effect of labor migration on economic development of the country and the regions..... 136
Lidia Kłos: Rzeczowo-ekologiczne efekty realizacji Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych / Material and ecological aspects of the implementation of the National Program of the Municipal Wastewater Treatment 145
Janusz Kot, Ewa Kraska: Władze lokalne i regionalne jako animator tworzenia, funkcjonowania i rozwoju klastrów (na przykładzie województwa świętokrzyskiego) / Local and regional authorities as facilitators for the formation, operation and development of clusters (with examples from the Świętokrzyskie Province) 156
Krzysztof Krzyżak: Dysfunkcje w wykonywaniu usług publicznych – przykład budowy i eksploatacji oświetlenia miejsc publicznych / Dysfunctions in the performance of public services – example of building and exploitation of the lighting of public areas 167
Alina Kulczyk-Dynowska: Przestrzenne i finansowe aspekty funkcjonowania obszaru chronionego – przykład Kampinoskiego Parku Narodowego / Spatial and financial aspects of the activity of protected area on the example of Kampinos National Park..... 179
Alina Kulczyk-Dynowska: Przestrzenne i finansowe aspekty funkcjonowania obszaru chronionego – przykład Wolińskiego Parku Narodowego / Spatial and financial aspects of the activity of protected area on the example of Wolin National Park 188
Zbigniew Kuriata: Zarządzanie krajobrazem kulturowym Polanowic, gmina Byczyna – wizja mieszkańców wsi / Cultural landscape management in Polanowice, Byczyna municipality – vision of village residents 198
Tadeusz Lasota, Leszek Stanek: Analiza rynku nieruchomości powiatu wrocławskiego na tle studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin / Analysis of the real estate market of the poviat Wroclaw on the background of studies of conditions and directions of spatial development of municipalities 209
Grażyna Leśniewska: Przemoc ekonomiczna wobec kobiet – przeźroczysty problem / Economic violence against women – the transparent problem .. 219

Jerzy Ładysz, Magdalena Mayer: Czynniki i przejawy suburbanizacji postindustrialnej w miastach średnich województwa dolnośląskiego na przykładzie Bolesławca i Jeleniej Góry / Factors and consequences of post-industrial suburbanization in towns of Lower Silesia on the example of Bolesławiec and Jelenia Góra 226
Urszula Markowska-Przybyła: Determinanty kapitału społecznego w kontekście możliwości oddziaływania władz publicznych / Determinants of social capital in the context of the ability to influence by the public authorities 240
Piotr Paczóski: Dialog obywatelski kreatorem rozwoju lokalnego / Civil dialogue as a creator of local development 252
Sławomir Palicki, Paulina Stachowska: Estetyzacja artystyczna w procesach rewitalizacji miast / Artistic aesthetization in urban revitalization processes 264
Zbigniew Piepiora: Przeciwdziałanie skutkom powodzi i susz w województwie lubelskim / The counteraction of floods' and droughts' effects in Lublin voivodeship..... 274
Katarzyna Przybyła: Wpływ Kamiennogórskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej Małej Przedsiębiorczości na rozwój Jeleniej Góry i powiatu jeleniogórskiego / The impact of the Kamienna Góra Small Enterprise Special Economic Zone on the development of Jelenia Góra and the Jelenia Góra poviat 285
Beata Rosicka: Funkcja turystyczna sudeckich obiektów podziemnych z czasów II wojny światowej / Tourist function of the underground facilities from the word war II in the Sudetes 294
Kacper Siwek: Aglomeracja wałbrzyska w świetle teorii sieci – wybrane zagadnienia / The Wałbrzych agglomeration in the light of network theory – selected issues..... 302
Anna Skorwider-Namiotko, Jarosław Skorwider-Namiotko: Poziom rozwoju gospodarki odpadami na obszarach atrakcyjnych turystycznie / The level of waste management development in the touristic areas..... 311
Beata Skubiak, Barbara Kryk: Tworzenie potencjału rozwojowego obszarów problemowych na przykładzie województwa zachodniopomorskiego / Creation of the development potential of problem areas on the example of West Pomeranian voivodeship 318
Olimpia Stanaszek: Zagospodarowanie przestrzenne terenów o wysokiej wartości kulturowej – na przykładzie translokacji zabudowy łużyckiej Zagrody Kołodzieja / Land management on the areas of high cultural value – on the example of translocation of Lausitz building "Kolodziej Hut" 329
Marta Szaja: Wpływ wybranych aspektów przestrzennych na rozwój społeczno-gospodarczy samorządów gminnych – na przykładzie gmin nadmorskich województwa zachodniopomorskiego / The influence of chosen spa-

tial aspects on socio-economic development of local self-governments – the example of maritime communes of the West Pomeranian voivodeship) 340
Beata Warczewska: Przekształcenia struktury funkcjonalno-przestrzennej miejscowości zlokalizowanych w granicach parku krajobrazowego / Transformation of the functional and spatial structure of villages located in the borders of landscape park 350
Beata Wieteska-Rosiak: Kierunki rozwoju transportu zrównoważonego w miastach w kontekście zmian klimatu / Directions of sustainable transportation development in the context of climate change 362

Wprowadzenie

Artykuły zamieszczone w niniejszym, piętnastym zeszycie „Gospodarki Przestrzennej", przygotowanym w Katedrze Gospodarki Przestrzennej Wydziału Ekonomii, Zarządzania i Turystyki Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, poświęcone są wybranym problemom planowania i zagospodarowania przestrzennego. Wszystkie publikowane teksty odzwierciedlają aktualne problemy badawcze Autorów z rozmaitych dziedzin gospodarki przestrzennej. W zeszycie zaprezentowano wyniki badań naukowych dotyczących takich obszarów gospodarki przestrzennej, jak: kurczące się małe miasta, obszary metropolitalne, efektywność projektów innowacyjnych, turystyka uzdrowiskowa, wartość rekreacyjna zbiorników wodnych, wydajność pracy w samorządzie terytorialnym, klastry, potencjał rozwojowy obszarów problemowych, zarządzanie krajobrazem kulturowym na obszarach wiejskich, czynniki i przejawy suburbanizacji postindustrialnej, inwestycje na obszarach oddziaływania dużych miast, funkcja turystyczna obiektów podziemnych, transport zrównoważony w miastach i inne. Treści zawarte w artykułach stanowią osobiste poglądy Autorów na przedstawione w nich problemy. Każdy artykuł podlegał recenzowaniu przez dwóch recenzentów z wiodących ośrodków naukowych w kraju.

Wyrażamy przekonanie, że publikacja ta będzie stanowiła istotny wkład w rozwój gospodarki przestrzennej jako interdyscyplinarnej dziedziny wiedzy, będzie także inspiracją do dalszych badań i analiz porównawczych. Większość artykułów, oprócz wartości czysto naukowej, ma także walor aplikacyjny. Pozwala to z optymizmem spoglądać w przyszłość tej szybko rozwijającej się dziedziny naukowej, jaką jest gospodarka przestrzenna.

W imieniu Komitetu Redakcyjnego

Jacek Potocki, Jerzy Ładysz

PRACE NAUKOWE UNIWERSYTETU EKONOMICZNEGO WE WROCŁAWIU
RESEARCH PAPERS OF WROCŁAW UNIVERSITY OF ECONOMICS nr 418 • 2016

Gospodarka przestrzenna. ISSN 1899-3192
Aktualne aspekty polityki społeczno-gospodarczej i przestrzennej e-ISSN 2392-0041

Grażyna Leśniewska
Uniwersytet Szczeciński
e-mail: grazyna.lesniewska@wneiz.pl

PRZEMOC EKONOMICZNA WOBEC KOBIET – PRZEŹROCZYSTY PROBLEM

ECONOMIC VIOLENCE AGAINST WOMEN – TRANSPARENT PROBLEM

DOI: 10.15611/pn.2016.418.22
JEL Classification: D13, I18

Streszczenie: Zjawisko przemocy ekonomicznej wobec kobiet nie zostało, jak dotychczas, w pełni zdiagnozowane i opisane. Przemoc ekonomiczna to rodzaj przemocy psychicznej. Skutkiem mogą być zaburzenia nerwicowe, depresja, obniżenie poczucia własnej wartości. Sprawcy przemocy ekonomicznej często utwierdzają swoje ofiary w przekonaniu, że są nic niewarte, kontrolują wydatki, straszą, że bez nich nie dadzą sobie rady. Badania wykazują dużą skalę zjawiska. Celem tego artykułu jest ukazanie problemu przemocy ekonomicznej wobec kobiet i opisanie kilku przykładów tego zjawiska oraz działań, które są podejmowane na rzecz przeciwdziałania przemocy. Przemoc ta nazwana została przeźroczystą ze względu na jej „niewidoczność" jako problemu społecznego. W przemocy ekonomicznej chodzi nie tyle ściśle o samą ekonomię, ile o psychiczne uzależnienie oraz upokorzenie jednej ze stron – ekonomia w tym układzie staje się narzędziem.

Słowa kluczowe: przemoc, przemoc ekonomiczna, kobieta.

Summary: The phenomenon of economic violence against women has not been fully investigated and described yet. Economic violence is a kind of psychological violence. This can result in neurotic disorders, depression, low self-esteem. The perpetrators of economic violence often reinforce their victims to believe that they are worth nothing, control their expenses, threaten that without them they cannot cope. Studies show large-scale of the phenomenon. The purpose of this article is to show the economic problem of violence against women and to describe a few examples of this phenomenon and the actions that are taken to combat this violence. This violence was called transparent because of its "invisibility" as a social problem. Economic violence does not refer so much to economics alone, but to psychological dependence and humiliation of one of the parties. Economics in this system becomes a tool.

Keywords: violence, economic violence, woman.

1. Wstęp

Zjawisko przemocy ekonomicznej wobec kobiet nie zostało, jak dotychczas, w pełni zdiagnozowane i opisane. Od 2009 r. Rada Europy prowadzi intensywne prace związane z uchwaleniem aktu prawnego zobowiązującego państwa-strony do przeciwdziałania przemocy wobec kobiet. Przemoc ekonomiczna towarzyszy innym formom przemocy i wpływa na decyzje kobiet dotyczące pozostania w krzywdzących związkach. Celem tego artykułu jest ukazanie problemu przemocy ekonomicznej wobec kobiet i opisanie kilku przykładów tego zjawiska oraz działań, które są podejmowane na rzecz przeciwdziałania mu. Przemoc ta nazwana została przeźroczystą ze względu na jej „niewidoczność" jako problemu społecznego.

Jak wynika z Europejskiego Sondażu Społecznego, aż 22% kobiet w Polsce [*Sytuacja kobiet w Polsce* 2012] nie ma żadnych własnych dochodów. Osoby te są najczęściej uzależnione od swoich partnerów, którzy stosują wobec nich różne formy przemocy ekonomicznej. Zjawisko to dotyka jednak nie tylko tych kobiet, które nie zarabiają. Z przemocą ekonomiczną wobec kobiet mamy do czynienia wtedy, gdy jej sprawca, mąż lub partner, używa pieniędzy do zaspokojenia swojej potrzeby władzy i kontroli, a nierzadko również sadystycznej potrzeby upokorzenia i zadawania bólu swojej żonie lub partnerce. Najczęściej zakazuje lub utrudnia jej podjęcie pracy zarobkowej lub nauki, uniemożliwia jej dostęp do konta, wydziela i kontroluje wydatki, spienięża majątek. Bywa też, że uzależnia przekazanie środków na utrzymanie rodziny od spełnienia jego warunków lub bez wiedzy partnerki zaciąga kredyty i inne zobowiązania pieniężne, lub też przywłaszcza sobie środki przeznaczone na utrzymanie rodziny.

2. Formy i rodzaje przemocy

Przemoc domowa doczekała się wielu zróżnicowanych definicji. We wszystkich występują jednak wspólne elementy zawierające istotę tego zjawiska:

- jest to działanie intencjonalne, świadome i zamierzone; ma na celu kontrolowanie i podporządkowywanie ofiary,
- występuje przewaga siły ze strony agresora, sprawcy przemocy,
- sprawca narusza prawa i dobra osobiste ofiary, godzi również w jej osobistą wolność,
- zachowanie sprawcy wywołuje cierpienie i ból ofiary,
- zachowanie sprawcy wykracza poza społeczne normy i zasady relacji interpersonalnych.

Zgodnie z art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie[1] przemoc w rodzinie to jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób najbliższych

[1] Dz.U. nr 180, poz. 1493 z późn. zm.

(w rozumieniu art. 115 § 11 kodeksu karnego), a także innych osób wspólnie zamieszkujących lub gospodarujących, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą.

W literaturze naukowej można spotkać wiele różnych klasyfikacji przemocy domowej. Z perspektywy personalnej przemoc w rodzinie dzieli się na: przemoc wobec małżonka, dziecka, rodzeństwa, rodziców, zaniedbywanie i przemoc wobec osób w podeszłym wieku.

Istnieją różne formy przemocy:

– przemoc fizyczna – zachowania o różnym stopniu nasilenia i różnej formie, np. wymierzanie policzków, bicie, kopanie itp. [Pospiszyl 1994, s. 94],
– przemoc seksualna – zmuszanie do określonych zachowań i kontaktów seksualnych (gwałt, zmuszanie do oglądania filmów i zdjęć pornograficznych itd.) [Jaszczak-Kuźmińska, Michalska 2010, s. 94],
– przemoc psychiczna – słowne lub niewerbalne groźby użycia przemocy wobec osoby lub tego, co do niej należy [Stożek 2009, s. 22], ten rodzaj przemocy przejawia się m.in. w zastraszaniu, poniżaniu, ubliżaniu, szantażowaniu itp.,
– przemoc ekonomiczna/materialna – odmawianie lub ograniczanie dostępu do wspólnych środków finansowych lub odbieranie zarobionych pieniędzy, uniemożliwianie bądź ograniczanie podjęcia pracy zarobkowej, ale również niszczenie przedmiotów itp. [Jaszczak-Kuźmińska, Michalska 2010, s. 11].

Wyróżnia się różne rodzaje przemocy:

– przemoc gorąca – charakteryzuje się agresją słowną i fizyczną, związana jest z odreagowywaniem emocji na osobach najbliższych,
– przemoc chłodna – jest pozbawiona gwałtownych wybuchów, emocji, przypomina raczej realizację z góry zaplanowanego scenariusza, często stosowana w imię fałszywie pojmowanych „wyższych celów", np. konsekwentnego wychowywania dziecka [Jaszczak-Kuźmińska, Michalska 2010, s. 14].

Zjawisko przemocy w rodzinie we współczesnym świecie nabiera szczególnego znaczenia. Z roku na rok statystyki przerażają coraz większymi liczbami ofiar przemocy domowej. W badaniach 48 populacji na całym świecie 10-69% kobiet przyznało, że było ofiarami przemocy ze strony męża czy partnera w różnych momentach swojego życia. Z badań przeprowadzonych w Polsce wynika, iż około 36% Polaków doświadczyło przemocy ze strony członka swojej rodziny, a większość z tych osób krzywdzona była kilkakrotnie. Co piąty Polak (20%) przyznaje się do bycia sprawcą przemocy w rodzinie, najczęściej do stosowania przemocy psychicznej (15%). Jednak aż 42% Polaków przyznaje, iż zamieszkuje lub zamieszkiwało w gospodarstwie domowym, w którym dochodziło do przemocy (byli ofiarą przemocy, sprawcą bądź też świadkiem jej stosowania). Przy czym do bycia ofiarami przemocy najczęściej przyznawały się kobiety (39%) oraz mieszkańcy dużych miast – powyżej 500 tys.

(42%)[2]. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, iż są to dane pochodzące z anonimowych ankiet. Przypadków zaistnienia przemocy może być znacznie więcej, często jednak czynniki, takie jak strach, poczucie winy bądź też więź emocjonalna ze sprawcą, powstrzymują ofiary przed ujawnianiem przestępstwa.

3. Przemoc ekonomiczna wobec kobiet – przeźroczysty problem

O przemocy ekonomicznej wobec kobiet mówimy wtedy, gdy jej sprawca używa pieniędzy albo innych środków materialnych do zaspokojenia swojej potrzeby władzy i kontroli nad partnerką, podporządkowania jej sobie lub przerzucenia na nią odpowiedzialności za utrzymanie domu. Sprawca uniemożliwia jej na przykład dostęp do wspólnego konta, wydziela i kontroluje wydatki, utrudnia podjęcie pracy, przyczynia się do tego, że ją traci, uzależnia przekazanie środków na utrzymanie domu od spełnienia swoich wymagań. Może to też przyjąć inny bieg. Mężczyźni pasożytują na pracy kobiet, nie płacą alimentów, zaciągają kredyty bez wiedzy partnerki, roztrwaniają wspólny majątek.

Konwencja Rady Europy o przeciwdziałaniu przemocy wobec kobiet (tzw. konwencja stambulska) wskazuje na przemoc ekonomiczną jako jeden z czterech głównych rodzajów przemocy wobec kobiet. Jest to jeden z czynników najbardziej utrudniających im wydostanie się z przemocowej relacji – z powodu zależności ekonomicznej.

Wiele kobiet jest uzależnionych finansowo od męża, pozbawionych wiary we własne siły. Bez wsparcia i edukacji, w tym finansowej, trudno jest im opuścić partnera, nawet jeśli ten znęca się fizycznie. Brak własnych środków, pracy i mieszkania sprawia, że nawet te kobiety, które zrobią ten trudny krok i zdecydują się odejść, często wracają do partnera.

W 2012 r. Centrum Praw Kobiet zrealizowało pierwszą edycję projektu edukacyjnego (obejmującego m.in. poradnictwo prawne i socjalno-finansowe) adresowanego do kobiet doświadczających przemocy i dziewcząt z rodzin zmarginalizowanych społecznie z powodu przemocy w rodzinie. Głównym celem szkoleń było kształtowanie umiejętności kobiet i dziewcząt w dziedzinie gospodarowania finansami osobistymi, rozsądnego korzystania z pożyczek i kredytów bankowych, zarządzania budżetem domowym oraz planowania przyszłości finansowej.

Centrum Praw Kobiet rekomenduje m.in. [*Poznaj swoje prawa*]:

1) penalizację zachowań współmałżonka, mających na celu przywłaszczenie, niekorzystne rozporządzenie, obciążenie, uszkodzenie, zniszczenie mienia lub praw majątkowych wchodzących w skład wspólności małżeńskiej;

2) zmianę przepisów przyznających prawo jednemu małżonkowi do korzystania z mieszkania przysługującego drugiemu małżonkowi poprzez dodanie zastrzeżenia, iż prawo to nie odnosi się do sytuacji, w której małżonek ten swoim zachowaniem

[2] Dane pochodzą z różnych źródeł, m.in. [TNS OBOP 2010].

narusza zasady współżycia społecznego, w szczególności jeśli stosuje przemoc wobec rodziny lub nie łoży na jej utrzymanie;

3) zmianę przepisów mówiących o solidarnej odpowiedzialności małżonków za zobowiązania w wypadku prawomocnego skazania jednego z nich za przemoc w rodzinie, w tym przemoc ekonomiczną;

4) wprowadzenie zasady, iż w wypadku rozwodu z wyłącznej winy jednego z małżonków w sprawie o podział majątku wspólnego sąd orzeka co do zasady o nierównym udziale na korzyść małżonka niewinnego;

5) wprowadzenie do kodeksu cywilnego zasady, iż małżonkowi rozwiedzionemu w związku z przemocą w rodzinie i niepracującemu zawodowo po co najmniej 20 latach małżeństwa przysługuje prawo do zabezpieczenia finansowego od rozwiedzionego małżonka, uznanego za wyłącznie winnego rozkładu pożycia małżeńskiego, na wypadek jego śmierci;

6) wprowadzenie do kodeksu rodzinnego zapisu obligującego sąd do orzeczenia w wyroku rozwodowym eksmisji rozwiedzionego małżonka, który dopuszczał się przemocy w rodzinie, lub przyznania mieszkania małżonkowi, który nie został uznany za winnego rozkładu pożycia;

7) zmianę przepisu w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, dotyczącego cywilnego nakazu opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym i zakaz zbliżania się do osoby pokrzywdzonej oraz obowiązek wydania orzeczenia w terminie do 48 godzin;

8) wprowadzenie do ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie zapisu dającego uprawnienia policji do wydania natychmiastowego nakazu opuszczenia domu, zakazu kontaktowania się i zbliżania do osób pokrzywdzonych w wyniku przemocy, na okres do 14 dni.

W Polsce dopiero od niedawna mówimy o przemocy ekonomicznej, a wielu zachowań, które się na nią składają, wciąż nie nazywamy przemocą, nie ma o niej również wzmianki w prawie. Przemoc wciąż kojarzy się głównie z przemocą fizyczną. To ta jest najbardziej widoczna, pozostawia namacalne ślady. Świadomość tego, czym jest przemoc ekonomiczna, jest w Polsce również niska. Kobiety, uciekając z domu przed przemocą, nie mają często zabezpieczonych żadnych środków finansowych, zostawiają wszystko, a nierzadko płacą nawet za mieszkanie, w którym pozostaje sprawca przemocy.

Pomimo wielu zmian kulturowych, jakie zachodzą w naszym kraju, wciąż jesteśmy społeczeństwem dość tradycyjnym. Rola i miejsce kobiety i mężczyzny w rodzinie i w społeczeństwie są zdefiniowane w oparciu o tradycyjny model rodziny. Przeciwdziałanie przemocy domowej, w tym przemocy ekonomicznej, wymaga kompleksowego i systemowego podejścia do kwestii dyskryminacji kobiet i prowadzenia aktywnej polityki w sferze równego traktowania kobiet i mężczyzn, działań ukierunkowanych na wzmacnianie i promowanie niezależności finansowej kobiet [Kryk 2014, s. 92] i dziewcząt, dobrego prawa i jego skutecznego stosowania. Bywa, że przemoc ekonomiczna jest niedostrzegalna. Mąż jest przecież pracowity, nie pije

i nie bije. Ale za pomocą finansów sprawuje kontrolę nad partnerką, całkowicie uzależnia ją od siebie, izoluje, pozbawia ją elementarnych praw do decydowania o sobie i rodzinie, poniża, stosuje ubezwłasnowolnienie.

Przemoc ekonomiczna w małżeństwie wiąże się z uzależnieniem od środków jednej ze stron. Mówimy o niej wtedy, kiedy partner wykorzystuje to uzależnienie do znęcania się psychicznego nad współmałżonkiem czy dziećmi; uniemożliwia dostęp do konta, wydziela i kontroluje każdą wydawaną złotówkę; ogranicza możliwości podjęcia pracy zarobkowej. Pieniądze stają się kartą przetargową, zaczyna obowiązywać zasada „coś za coś": jeśli zrobisz to, czego od ciebie oczekuję, to dostaniesz nagrodę – większą kwotę na utrzymanie rodziny albo nawet możliwość kupna czegoś dla siebie. O przemocy ekonomicznej mówimy też, kiedy partner celowo nie płaci alimentów, bez wiedzy współmałżonka zaciąga kredyty czy przywłaszcza środki przeznaczone na utrzymanie rodziny, co często dzieje się w rodzinach patologicznych, gdzie w grę wchodzi uzależnienie od alkoholu albo narkotyków.

Badania przeprowadzone w 2014 roku przez Instytut Spraw Publicznych [Badania przemocy ekonomicznej] wykazały, że co dziesiąty przebadany respondent okazał się ofiarą przemocy ekonomicznej. Pytano respondentów nie o samo pojęcie przemocy ekonomicznej, ale o konkretne sytuacje, np. „czy doświadczył pan / doświadczyła pani zabierania pieniędzy" albo „konieczności proszenia o pieniądze". Na pierwsze pytanie twierdząco odpowiedziało 11% pytanych, na drugie – 16%. Jeszcze więcej osób – nawet do 26% – zna kogoś, kto doświadczył podobnych sytuacji.

Jedna trzecia z badanych respondentów uważa również, że można usprawiedliwić wydzielanie pieniędzy przez jedną ze stron związku. Co trzeci Polak uważa zatem, że sytuacja, w której jedna osoba zarabia, a druga „ma wydzielane pieniądze", nie jest niczym złym. 18% respondentów twierdzi, że utrudnienie partnerce/partnerowi pracy zarobkowej i posiadania własnych środków można usprawiedliwić. Gdybyśmy spytali kogoś, czy bicie partnerki albo partnera można usprawiedliwić, wszyscy odpowiedzieliby przecząco. Tymczasem przemoc ekonomiczna jest nadal dość powszechnie akceptowana.

Przemoc ekonomiczna to rodzaj przemocy psychicznej. Skutkiem mogą być zaburzenia nerwicowe, depresja, obniżenie poczucia własnej wartości. Sprawcy przemocy ekonomicznej często utwierdzają swoje ofiary w przekonaniu, że są nic niewarte; kontrolują wydatki, straszą, że bez nich druga osoba nie da sobie rady. Jeśli kobieta w ogóle nie zarabia, gdyż zajmuje się dziećmi i domem, a jednocześnie ma długą przerwę zawodową, to może pogłębić się jej przekonanie, że nie poradzi sobie na rynku pracy. Poczucie bezradności, lęk przed przyszłością, przeświadczenie, że nie da sobie rady, oraz zależność finansowa od męża mają ogromny wpływ na to, że kobieta decyduje się, pomimo braku równych praw, pozostać w związku. Sprawcami przemocy ekonomicznej najczęściej są osoby z dużą potrzebą poczucia władzy i sprawowania kontroli nad innymi. Ofiary przemocy ekonomicznej mogą uzyskać pomoc prawną i psychologiczną, korzystając z Niebieskiej Linii oraz Specjalistycznych Poradni Rodzinnych ds. Przeciwdziałania Przemocy.

4. Zakończenie

Należy mieć nadzieję, że przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 29 kwietnia 2014 roku nowy Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014--2020 przyczyni się do wyraźnego spadku skali przemocy w rodzinie, a jednocześnie usprawni system pomocy osobom, które zostały dotknięte tym zjawiskiem, oraz zwiększy zakres oddziaływania na osoby stosujące przemoc wobec najbliższych[3].

Oszczędność, gospodarność, dzielenie środków przez obie strony to naturalna sytuacja w wielu rodzinach. Kluczowe jest pytanie: czy w małżeństwie lub innym związku decyzje finansowe podejmowane są wspólnie, czy może są one jednostronnie narzucane? Czy wydatki, np. ile można wydać na tydzień, planowane są wspólnie, czy ten, kto zarabia, uważa, że pieniądze są jego, i łaskawie „wydziela" je żonie lub dzieciom?

W przemocy ekonomicznej chodzi nie tyle ściśle o ekonomię, ile o psychiczne uzależnienie oraz upokorzenie jednej ze stron – ekonomia w tym układzie staje się narzędziem. Zjawisko to może wyglądać zupełnie inaczej w zależności od tego, czy mamy do czynienia z domem o skromnych dochodach czy zamożnym – dlatego jeszcze trudniej przemoc ekonomiczną zdiagnozować.

Literatura

Jaszczak-Kuźmińska D., Michalska K., 2010, *Przemoc w Rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych. Poradnik dla pracowników pierwszego kontaktu*, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa.

Kryk B., 2014, *Dobre praktyki w rozwoju przedsiębiorczości kobiet*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, nr 37.

Pospiszyl J., 1994, *Przemoc w rodzinie*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.

Poznaj swoje prawa, jeśli jesteś ofiarą przemocy. Poradnik prawny dla kobiet, 2013, Centrum Praw Kobiet, Warszawa.

Stożek M., 2009, *Przemoc w rodzinie. Zapobieganie w świetle przepisów prawa*, Instytut Psychologii i Zdrowia, Polskie Towarzystwo Psychologiczne, Warszawa.

Sytuacja kobiet w Polsce, 2012, Europejski Sondaż Społeczny.

TNS OBOP, 2010, *Diagnoza zjawiska przemocy w rodzinie w Polsce wobec kobiet i wobec mężczyzn*, Raport z badań ogólnopolskich TNS OBOP dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, listopad.

Wilczyński P., Chełstowska A., *Badania przemocy ekonomicznej*, www.tygodnikpowszechny.pl/badania-przemocy-ekonomicznej-co-dziesiaty-z-nas-ofiara-27718 (15.09.2015).

[3] Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014-2020 dostępny jest na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości.